

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Стефан Иванов

за дисертационен труд на тема: **“Териториална локализация на бизнеса /на примера на област Кърджали/“**,

представен от Теньо Николов Манолов,

за получаване на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма (научна специалност) „Народно стопанство (вкл. регионална икономика и история на народното стопанство)“, професионално направление 3.8. „Икономика“, област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки

I. ПРОЦЕДУРА

Теньо Манолов е дисертант на Тракийски университет. Зачислен е за докторант в самостоятелна форма на обучение към катедра “Регионално развитие” със Заповед № 2358 от 13.12.2012 г. на основание чл.9 (1) във връзка с чл.11 от ПРАСТрУ и решение на ФС на СФ (Протокол № 4/12.12.2012 г.). Научен ръководител на дисертанта е проф.д-р Стефан Иванов от СФ на Тракийски университет.

Дисертантът е отчислен с право на защита, поради изтекъл срок на доктурантурата, със Заповед № 2294 от 27.10.2015 г. на основание чл.43, ал.1 до 6 от ПРАСТрУ, решение на Факултетния съвет на Стопански факултет (Протокол № 2/21.10.2015 г.)

Решение за формиране на жури и придвижване на дисертационния труд към защита се взе след неговото обсъждане на заседание на разширен катедрен съвет на Катедра «Регионално развитие» към Стопански факултет на Тракийски университет на 15.06.2016 г.

Членовете на Научното жури са определени със Заповед №1654/28.06.2016 г. на ректора на Тракийски университет. Рецензентите са избрани на първото заседание на научното жури на 15.07.2016 г.

След като се запознах с хода на защитата и с документите и материалите, представени от дисертанта и от Тракийски университет, заключението ми е, че няма допуснати процедурни нарушения.

II. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Дисертантът Теньо Николов Манолов е роден на 28.03.1974 г. През 1997 г. завършва УНСС, гр. София, като придобива магистърска степен по специалност „Счетоводство и контрол“. През 2012 г. е зачислен за докторант в самостоятелна форма на обучение към катедра „Регионално развитие“, Стопански факултет, Тракийски университет

Сфера на изследователски интереси: регионално и местно развитие, регионална политика, междурегионални и вътрешнорегионални различия, развитие на селските райони, публични финанси, инвестиционни проекти, малък и среден бизнес и други.

Теньо Манолов е покрил всички изисквания в учебния план. Участва в научни конференции. Има три публикации, две от които са отпечатани в *Trakia Journal of Sciences*, на английски език и една в Научните трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“. И трите публикации са конкретно свързани с темата на дисертационния труд.

Докторантът владее много добре английски и руски език. Има умения за работа с компютър и ползва основните програми – Word, Excel, PowerPoint, SPSS, както и специализиран счетоводен и управленски софтуер.

Теньо Манолов има богат професионален опит. В момента работи в Областна администрация Пловдив като финансов ревизор. Заемал е различни длъжности в МТСП, РИО Кърджали към МОН, общините Асеновград, Кърджали, Марица, Райфайзенбанк, различни фирми. Професионалните му задължения позволяват да натрупа значителен опит, свързан с проблематиката на дисертационния труд.

В заключение към раздел II от рецензията: Теньо Манолов е завършил с отличие висшето си образование. Има богат практически опит в централни и местни институции и бизнес организации. Като докторант е взел участие в две научни конференции, има три публикации, две от които са самостоятелни, две на английски, всички са по темата на дисертационния труд.

III. ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

В представения дисертационен труд се изследва равнището на социално-икономическо развитие на област Кърджали, идентифицират се основните локализационни фактори за бизнеса, извеждат се основните проблеми и се предлагат решения за промени в бизнес средата, които ще спомогнат за неговото развитие.

Това е изключително важна тема, защото осъществяването на решителни промени в провежданата национална политика за регионално развитие, които да създадат условия за развитие на бизнеса в отделните региони, е единствения начин за преодоляване на задълбочаващите се социални и демографски проблеми по територията на страната. Това важи с особена сила за изостаналите в социално и икономическо отношение райони като Кърджали.

Структурата на дисертационния труд е стандартна – увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения. Съдържа 203 страници. Включва 1 карта, 47 таблици, 40 фигури и списък със 106 литературни и информационни източника, от които 22 – на български език, 76 – на английски език и 8 интернет адреса.

В увода се обосновава актуалността на темата, определя се обект, предмет, цел и задачи на изследването, формулира се основната изследователска теза, описват се използваните методи и ограниченията за изследването. Според мен, авторът е успял да представи добре и в логична последователност всички елементи, които трябва да присъстват в един увод на дисертационен труд.

В първа глава: „Теоретични аспекти на териториалното разположение на стопанската дейност“ дисертантът представя класическите теории за локализация, като описва различните концепции за пространството, локализационните модели, факторите за избор на териториална локализация на бизнеса. Той представя в исторически план тезите на основните автори, както и приноса на българската наука за развитие на тези концепции и модели. Другата група теории, свързани с регионалното стопанство, са теориите за регионалния икономически растеж и развитие. Авторът представя мнението на различни автори за движещите сили на регионалното развитие, полюсите на растежа на Ф.Перу, моделите на новата икономическа география „център-периферия“ и други.. По този начин той демонстрира добра теоретична подготовка в изследваната научна област.

Последната точка на първа глава е посветена на инструментариума за измерване на: междуобластните и общинските социално-икономически различия, чрез използване на обобщаващи и интегрални оценки; отрасловата структура на областта чрез коефициента на локализация и shift-share анализ.

Във втора глава „Анализ и оценка на териториалното стопанство в област Кърджали“ се изследват състоянието на бизнес средата и на локализираните на територията на областта фирми - отраслова структура, специализация и т.н.

В първа точка се прави сравнителен анализ на социално-икономическото развитие на област Кърджали, като се търси нейното място сред другите области в страната. Резултатите показват, че през 2014 г. областта е на 13-то място, благодарение на добрата си демографско състояние (5-то място), което успява да компенсира изключително ниските оценки за икономическо, социално и инфраструктурно развитие. В сравнение с 2010 г. Кърджали подобрява позициите си в подреждането според стойността на интегралната оценка за социално-икономическо развитие.

Обект на анализ на вътрешнообластните различия са седемте общини в областта. Изводите са: стопанската дейност е концентрирана в областния център – община Кърджали; останалите общини са сравнително изостанали в социално-икономическото си развитие; наблюдава се тенденция на задълбочаване на междуобщинските различия.

Резултатите от анализа на структурата и динамиката на нефинансовите предприятия показва, че почти 99% от тях са микро и малки. Като тенденция те се съсредоточават в областния център, а като отраслова принадлежност най-бързо расте броят на предприятията в сферата на търговията, следвани от преработващата индустрия и туризма. С най-висок локализационен коефициент се характеризира преработващата промишленост и добивната индустрия. Изключително перспективен е туризмът, който има много добри условия за развитие в областта.

Стопанството на областта търпи негативното въздействие на националния ефект. Развитието на определени производства се дължи изцяло на положителния локален ефект. Перспективни за област Кърджали са преработващата промишленост, строителството, ремонт на компютърна и друга техника, хотелиерство и ресторантьорство и други.

В трета глава авторът разглежда местните условия за правене на бизнес, проучва основните фактори за избор на локализация, разглежда влиянието на регионалната политика върху бизнес средата. Той констатира, че област Кърджали има изключително ниска оценка на местната бизнес среда, но през периода 2011- 2014 г. се наблюдава

положително развитие на някои индикатори, което подобрява ранговата позиция на областта.

Дисертантът демонстрира умения да проведе самостоятелно социологическо изследване на 150 фирми. Той анализира в логическа последователност мнението на ръководителите на фирмите за основните локализационни фактори, определящи техния избор, за основните проблеми на бизнес средата в областта и съответно извежда нагласите им за преместване в друг район. Резултатите от проучването сочат, че бизнесът е привлечен от ниската цена на трудовите ресурси, тяхната квалификация, наличието на необходимите суровини и материали и лична аргументация, която явно оказва силно влияние за този регион. Неудовлетворението се насочва към националната и регионалната политики за подпомагане на бизнеса. Това, може би, обуславя решението на над 80% от респондентите да заявят, че няма да преместят бизнеса си в друг регион.

По-задълбоченото проучване на областната стратегия за развитие показва, че в нея са предвидени достатъчно приоритети и мерки за решаване на основните проблеми на бизнеса и конкретно на бизнес средата. Проблемът на този род документи е, че имат повече или по-малко пожелателен характер, т.е. предвидените дейности не са обезпечени с финансови средства.

На базата на тези изследвания авторът формулира препоръки за привличане и задържане на бизнесактивност в област Кърджали. Той разделя предложенията за промени на бизнес средата в две групи – национални и регионални/местни.

В рамките на националните мерки дисертантът предвижда конкретни промени в: законодателната база – облекчаване на условията за стартиране на бизнес, облекчаване на лицензионни и разрешителни режими, намаляване на административни тежести и други; институционалната среда – укрепване на институциите, реализация на реформите в публичната сфера, електронно управление, ограничаване на бюрокрацията и други.

При регионалните/местни мерки се акцентира върху: изграждане на ясна финансова и времева рамка за реализация на формулираните в областната стратегия приоритети и мерки; преодоляване на бюрократичните спънки при прилагане на национални и местни регулации; подкрепа на жизнените производства и на новостартиращи бизнеси; развитие на трансграничното сътрудничество, на транспортните хъбове и други.

В заключението са представени накратко най-важните изводи от анализа и оценката на факторите, които въздействат върху бизнес средата. Представени са основните препоръки за промени в националната, регионалната и местните политики за развитие на бизнеса в областта.

Всичко това дава основания да се направи заключението, че дисертантът познава добре изследваната проблематика и притежава необходимите теоретични знания и практически умения за осъществяване на научно-изследователска дейност. Основните научни постижения на изследването са:

- Анализани са значителен брой литературни източници и са изведени основните теоретични концепции за териториална локализация на бизнеса. Синтезирано е представена еволюцията на теорията за локализацията. Дискутират се основните фактори, които въздействат върху регионалния икономически растеж;

- Представена е система от показатели за анализ и оценка на социално-икономическото развитие на териториални единици и методика за конструиране на обобщаващи и интегрална оценки. Приложението им с реални данни, дава възможност да се ситуира област Кърджали сред останалите области в страната, както и да се оценят междуобщинските различия в рамките на областта;
- С използване на коефициента на локализация, авторът определя концентрацията на отделните сектори на регионалното стопанство, а чрез shift-share анализа той декомпозира регионалния икономически растеж като идентифицира ефектите на националния растеж, на отрасловата структура и на локалния фактор.
- Идентифицирани са най-важните (преработваща и добивна промишленост, търговия, хотелиерство и ресторантьорство, строителство) и най-перспективните отрасли за развитие на регионалното стопанство – преработваща промишленост, строителство, туризъм. Други отрасли с положителен локален ефект са: ремонт на компютърна и друга техника, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и газообразни горива, транспорт и други.
- Проучени са основните локализационни фактори за фирмите от областта, изведени са основните проблеми и са оценени удовлетвореността им от избраната локализация и нагласата им за преместване на дейността в друг регион на страната.
- Обосновани са предложения за промени в националното законодателство, в областната стратегия за развитие и в дейността на публичните институции, с цел подобряване на бизнес средата подпомагане развитието на перспективни бизнес активности в района;
- Авторът е успял логично да построи и представи едно широко изследване, в което присъстват всички елементи на разработка с научно-практичен характер: определяне на обект и предмет на изследване, формулиране на цели, анализ и обобщение на теоретични постановки и подходи, разработване на система от показатели и адаптиране на методи за анализ и оценка, приложението им с реални данни, извеждане на изводи, очертаване на проблемите, с които се сблъсква местния бизнес и формулиране на предложения за промени в бизнес средата.

Формулираните в автореферата на дисертационния труд **приносни моменти** могат да се приемат като постижения на този етап от научното развитие на автора.

Към качествата на дисертационния труд могат да се отправят и някои критични бележки, по-важните от които са:

В дисертационния труд и особено в автореферата има допуснати печатни грешки, което създава недобро впечатление.

Не е подчертана връзката между представените теоретични концепции в първа глава и анализа на бизнес средата и регионалното стопанство във втора.

Не е взето отношение към развитието на производства, които могат да окажат значително въздействие върху регионалното стопанство, като например възможността за разработване на златното находище край Крумовград.

Авторефератът е съставен коректно, съдържа необходимите компоненти и отразява съдържанието и основните моменти в дисертацията.

В заключение, като имам предвид, че представеният дисертационен труд е посветен на изключително актуален проблем, че авторът е успял да анализира, обобщи и представи в логично последователен вид една разработка с научно-приложен характер, в която показва добра теоретична подготовка, че демонстрира изследователски умения и постига резултати, които представляват научни приноси, всичко това ми дава достатъчно основания убедено да препоръчам на научното жури да присъди на Теньо Николов Манолов образователната и научна степен доктор по научна специалност Народно стопанство (регионална икономика и история на народното стопанство), професионално направление 3.8. Икономика. Област 3. „Социални, стопански и правни науки“.

18 септември 2016 г.
София

Подпис:

/проф. Стефан Иванов/